

1. Коцюбинський М. М. Твори в семи томах / М. М. Коцюбинський. – Київ : Наукова думка, 1974. – Т. 3. – 432 с.

2. Коцюбинський М. М. Твори в семи томах / М. М. Коцюбинський. – Київ : Наукова думка, 1975. – Т. 6. – 312 с.

Оксана Барнич
м. Чернігів

Використання художньої спадщини М.М.Коцюбинського як засобу розвитку творчих здібностей молодших школярів

Аналізуючи філолого-педагогічну спадщину М.М. Коцюбинського з боку специфічного наповнення, яке має стимулювати, контролювати та забезпечувати розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку, маємо акцентувати увагу на інтегративній системі психологія – література – живопис. Основою такого підходу є знання автором психології, формування художньо-психологічної концепції героя. Це відображається в образній і точній передачі внутрішнього світу персонажів, якими нерідко є діти. Щодо третього компонента означеної системи – живопису, то тут ми погоджуємось із твердженням Ю.Кузнецова та Н. Левчик про те, що, як ніхто із європейських літераторів, письменник зумів підпорядкувати колір розкриттю внутрішнього світу героя, тобто наблизити словопис до живопису, надати кольору смислової функції.

Зважаючи на креативні підходи М.М. Коцюбинського до побудови композиції твору, застосування компонентів образотворчого мистецтва, імпресіоналізму з метою синхронізації внутрішнього стану ліричного героя з обставинами ситуативно оточуючої реальності, можемо зробити висновки про значний вплив означених факторів на розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку.

Розглядаючи в зазначеному контексті художню спадщину М.М. Коцюбинського, маємо звернути увагу на поліспектральний вплив матеріалу на процес розвитку творчих здібностей особистості молодшого школяра. Зокрема, оповідання «Харитя», ідея якого є близькою для розуміння молодшим школярем, містить елементи важливі для оптимізації процесу розвитку творчих здібностей особистості молодшого шкільного віку. Тобто, характерна стратегічна лінія творчості М.М. Коцюбинського полягає у синтетичному оформленні художніх творів, на основі поєднання слова та барви, а це в результаті являє словесний живопис. Означена технологія сприяє активізації уяви дитини за рахунок впливу на її

свідомість точним образним словом, яке передає красу навколишнього світу, портретно змальовує героїв художнього твору.

Описаний прийом позитивно сприяє переходу творчості на новий етап – співтворчості, яка може виявлятися в ілюстративному зображенні експресивного враження, викликаного вдалим словесним ілюструванням автора. Не менш важливим для процесу розвитку творчих здібностей та, відповідно, сприяння подальшій реалізації творчого потенціалу особистості молодшого школяра є інтегративний компонент, який має вираженням систему «творчість-моральність». Розглядаючи у цьому контексті моральність, як вектор розвитку творчих здібностей, маємо виокремити прийоми творчої спадщини М.М. Коцюбинського, які дають можливість реалізувати впровадження окресленої системи повною мірою. Зокрема означимо такі прийоми як:

- портретне зображення внутрішнього стану героя;
- органічне поєднання настрою героя зі станом природи;
- високообразне змалювання ситуацій, включених до сюжету твору.

Ці та багато інших прийомів значною мірою впливають на процес розвитку творчих здібностей, формування світоглядного орієнтиру особистості молодшого шкільного віку.

Розглянемо власне процесуально-технологічний аспект окресленої концептуальної системи. Отже перший прийом – портретне зображення внутрішнього стану героя. Технологія впливу вказаного прийому на процес розвитку творчих здібностей за допомогою актуалізації індивідуального морального досвіду дитини полягає, в першу чергу у певному проектуванні переживань героя на власні емоційно-вольові процеси учня молодшого шкільного віку. А це досягається за рахунок образності мовлення, актуального, зрозумілого для дитини сюжету. Читаючи фрагменти опису картини душевних мук чи, навпаки, піднесення героя літературного твору М.М. Коцюбинського, учень вчиться співпереживати персонажам, уявляючи себе на його місці, що вже є вагомим кроком до творчості, оскільки процес активізації уяви є складовим механізмом творчості. Нескладно виокремити значення морально-етичного компонента в структурі названого методу – він має своїм вираженням активізацію індивідуального морального досвіду під впливом прочитаного текстового матеріалу. А це вже є рушієм до проектування та прогнозування ситуації опосередковано за допомогою уяви.

Органічне поєднання настрою героя зі станом природи є важливим інтегративним компонентом, що має чинити вплив на асоціативний бік уяви, посилюючи враження від прочитаного та збагачуючи емоційно-експресивний компонент уяви, здійснюючи позитивний вплив на якість процесу розвитку творчих здібностей, та, власне результату творчості.

Високообразне змалювання ситуацій, включених до сюжету твору, має своїм завданням якісний вплив на процес розвитку творчих здібностей особистості молодшого шкільного віку, який має здійснюватися із максимальним залученням творчого потенціалу, багатогранності, образності художнього слова. Відповідно, важливим для оптимальної організації зазначеного впливу літературного твору має бути високий професіоналізм автора, який ми бачимо в художній спадщині М.М. Коцюбинського.

Безперечно, літературна спадщина М. Коцюбинського володіє значним креативним потенціалом, а це у свою чергу впливає на процес розвитку творчих здібностей особистості молодшого шкільного віку. Фактором, який визначає повноцінний вплив художнього тексту на процес розвитку творчих здібностей молодших школярів є особистість вчителя. Адже рівень розвитку творчих здібностей дітей значно залежить від категорії «педагогічна творчість». Завдання вчителя у процесі оптимізації розвитку творчих здібностей засобами художнього слова полягає у спрямуванні поглибленої роботи з текстом. Тобто, вчитель має, орієнтуючись на можливості та потреби дитини, зокрема потребу в самореалізації, самоактуалізації, самовираженні, використовуючи матеріал та завдання, які пропонує підручник, організувати процес інтеракції та максимально глибокого сприймання дитиною художнього твору. Для цього педагогам варто використовувати ряд методів, на яких побудовано художню спадщину М. Коцюбинського. Ми виділимо основні з них:

- інтегративна єдність систем «слово – зоровий образ», «слово – музичний звук» тощо;
- актуалізація попереднього досвіду з метою стимулювання рекомбінаторних процесів;
- оптимальна організація прогностичної діяльності з опорою на індивідуальний досвід;
- акцентування на деталях матеріалу, що сприймається;
- стимулювання до співтворчості;

Зупинимось на аналізі кожного методу окремо.

Інтегративна єдність систем «слово – зоровий образ», «слово – музичний звук». Керуючись означеним методом, вчитель має сприяти вираженню емоційного стану, який було спричинено художнім оповіданням, не лише словом, а й кольором, музикою або ж комбінованим явищем, найбільш адекватним для дитини за відповідних умов. Отже, на основі асоціативних вражень, дитина, під керівництвом вчителя, має розкрити експресивну суть художнього твору через призму власного світосприймання, світобачення, доповнити та увиразнити оповідання.

Вказаний метод сприяє якісно новому вираженню творчого потенціалу дитини, розвитку творчих здібностей особистості молодшого школяра.

Актуалізація попереднього досвіду з метою стимуляції рекомбінаторних процесів. Загальновідомим є факт рекомбінаторної природи творчості, яка полягає у тому, що на основі нетрадиційного, оригінального поєднання окремих частин особистість одержує новий унікальний продукт творчості. Зазначений метод має право на існування вже у тому зв'язку, що результат творчості, яка базується на принципі рекомбінації, є неповторним, своєрідним. Творча спадщина М.Коцюбинського у контексті висловлених тверджень, є джерелом збагачення досвіду дитини засобами вираження емоційно-експресивного стану, розвитку та втілення творчого потенціалу. Оптимальна організація прогностичної діяльності з опорою на індивідуальний досвід. Використання названого методу стимулює до активного включення дитини у процесу мисленнево-творчої діяльності, ефективність використання методу залежить від доступності стратегічної лінії обраної у цьому контексті педагогом. Практичне застосування оптимальної організації прогностичної діяльності з опорою на індивідуальний досвід має багатоаспектну спрямованість виражену в завданні чи системі завдань, дібраних педагогом. У цій системі можуть бути такі завдання, що базуються на активній прогностичній діяльності особистості молодшого шкільного віку:

– гіпотетично висловити наповнення оповідання, орієнтуючись на назву (наприклад: Про що може йтися в оповіданні М. Коцюбинського «Маленький грішник?»);

– мотивування поведінки літературного героя, проектування ситуації, в якій він опинився на себе (наприклад: Чому Харитя пішла жати жито, не зважаючи на свій страх? А як би вчинив на її місці ти?);

– прогностична співтворчість (наприклад: Як ти вважаєш, яке майбутнє чекає головного персонажа оповідання «Маленький грішник»? Чи міг би бути інший фінал оповідання «Ялинка»? Напиши).

Загалом, педагог може використовувати й іншу групу методів та їх комбінацій, з метою оптимальної організації прогностичної діяльності з опорою на індивідуальний досвід, залежно від смислового, емоційно-експресивного та морально-етичного наповнення оповідань.

Акцентування на деталях матеріалу, що сприймається.

Використання названого методу полягає у загостренні уваги дітей на окремих фрагментах, деталях оповідання. З метою збагачення індивідуального досвіду передачі образного мовлення. (Наприклад: Якою автор описує ялинку в однойменному оповіданні? Що б вона могла відчувати, якби мала таку можливість?). Стимулювання до співтворчості є специфічним методом, оскільки результатом його використання має

бути якісно новий етап сприймання прочитаного. Принцип дії організації процесу співтворчості значно пов'язаний із прогностичною діяльністю, оскільки у системі завдань, пов'язаних із реалізацією методу ми маємо виділити ті, які є спрямованим на переорієнтацію подій оповідання, його доповнення та продовження. Загалом, дієвість та висока результативність використання кожного з цих методів є залежною від рівня професійної підготовки педагога, творчого потенціалу особистості молодшого школяра, змістового наповнення текстового матеріалу.

Отже, у процесі аналізу художньої спадщини М.М. Коцюбинського ми виявили її відповідність системі визначених нами критеріїв, а це є ознакою наявності морально-творчого потенціалу. Отже, за умови оптимальної організації сприймання оповідань, добору відповідної системи методів та знання індивідуальних особливостей колективу учнів, можна отримати високі результати у наслідок використання творів М. Коцюбинського на уроках літературного читання. Паралельно буде відбуватися збагачення індивідуального морального досвіду дітей, подолання творчої інертності за рахунок мотивації до співтворчості, що у загальному результаті буде сприяти формуванню морально-творчого компонента особистості учня молодшого шкільного віку.

Джерела:

1. Коцюбинський М.М. Маленький грішник : Оповідання. Для мол. шк. віку / М.М. Коцюбинський. – К. : Веселка. – 1987. – 32 с., іл.
2. Коцюбинський М.М. Харитя : Оповідання. Для мол. шк. віку / М.М. Коцюбинський. – К. : Веселка. – 1974. – 15 с., іл.
3. Коцюбинський М.М. Ялинка : Оповідання. Для ст. дошкіл. та мол. шкіл. в. / М.М. Коцюбинський. – К. : Веселка. – 1981. – 16 с., іл.
4. Савченко О. Я. Літературне читання : програма для загальноосвітніх навчальних закладів (2–4 класи) [Електронний ресурс] / О. Я. Савченко, В. О. Мартиненко, В. О. Науменко, Н. М. Колеснікова, Л. І. Лаптева. – Режим доступу: http://osvita.ua/doc/files/news/87/8793/02_lit_chit.pdf.